

står, med Mørchs sidste konklusion »at offentligheden ikke kunne tåle at få nyt at vide om sammenhængen mellem økonomi, politik og administration uden at reagere katastrofalt uhensigtsmæssigt«, efterlader næsten et indtryk af, at forfatteren også har set det som sin opgave at karakterisere den dekadente tid før »systemskiftet« i 1924, altså umiddelbart før Socialdemokratiet for første gang overtog regeringsansvaret.

Alt det er kedeligt, for Søren Mørchs bog vækker adskillige steder til forundring og man frydes mange gange over hans skarpe iagttagelser fra det mangeårige arbejde med dagbøgerne.

Begge bøger er naturligvis illustrerede, selv om Langes bog er mere beskedent udstyret end Mørchs, nemlig blot med indsatte sider. Det skal der ikke siges meget om, da de fleste billeder er set mange gange før.

Hos Mørch er der omvendt gjort et kæmpearbejde for at skaffe nyt illustrationsmateriale, og der har da også været knyttet en særlig billedredaktør til udgivelsen. Portrætter, karikaturtegninger, annoncer og meget mere veksler mellem hinanden. Skam derfor blot, at udgiverne er faldet i den grøft at bringe illustrationer i et opslag på midtersiderne. Det kan kun blive dårligt, hvis man ikke direkte brækker ryggen på bogen. Billedteksterne understøtter naturligvis bogens hovedtesis: mistænkeliggørelse af banksystemet. En af dens teser ses således allerede i den første illustration af Landmandsbanken – Den Danske Banks – nye tilbygning. Teksten går på bankhemmeligheden, for, som forfatteren siger i sin billedtekst »enhver bank på ethvert sted til enhver tid vogter på sine hemmeligheder«.

Begge bøger er særdeles tankevækkende og lægger en metodik frem, som det nok er værd at se nærmere på, for de fremlagte resultater er der næppe fuld enighed om.

For, som Søren Mørch selv siger, »der er en meget tynd margin mellem kunst og plattenslageri og denne skrøbelige skillevej består af publikums tillid«.

Ann Nørregaard: Klagesang over »Fremmede i Danmark«

En ny bog »Fremmede i Danmark« har set dagens lys. Formålet er at afdække Danmarks fremmedpolitik gennem de sidste 400 år, altså fra det 16. til det 20. århundrede. Emnet er med jævne mellemrum taget op i historien, således af Erich Pontoppidan i »Skrifter som udi Det Københavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aaret 1747«. Heri tildeler Pontoppidan de af Chr. II i ca. 1520 indforskrevne hollandske familier en fremtrædende plads. Artiklen hedder: »Korte Efterretninger om nogle Coloniers eller fremmede Folks Ankomst og Forplantelse her i Danmark, særdeles først om Amagerne og flere fra Nederlandene her ankomne«.

Har tidens sand ganske udvisket sporene efter Kongens Amagere, siden de ikke er omtalt i den nys udgivne bog?

Ganske vist ankom de i 1500 tallet, men da adskillige af bogens forfattere griber tilbage i denne periode, burde tidskriteriet ikke være en hindring. Endvidere er bogens tema de danske myndigheders holdning overfor fremmede gennem de sidste 400 år. Derfor burde amagerhollænderne have været omtalt, thi netop i kraft af myndighedernes holdning fik St. Magleby samfundet lov til at udvikle sig til det, det er i dag, hvor det oprindelige særpræg holdes i hævd: Navneskik, fastelavnstraditioner og gartnerierhverv blot for at nævne nogle.

Omkring 1515–1520 inviterede Chr. II på foranledning af Sigbrit Willums, »mor Sigbrit« populært kaldet, nogle hollandske bønder og deres familier til at bosætte sig på Amager. Disse bønder, hvis navne er bevaret, kom fra Waterland nord for Amsterdam. De blev fordelt rundt omkring i landsbyerne på Amager. De danske bønder, der hidtil havde boet på øen, blev tvangsforflyttet til Sjælland. Anledningen til Chr. II's indbydelse var den, at de hollandske bønder var langt bedre på det landbrugsfaglige område end de danske bønder, især m.h.t. grøntsagsdyrkning og mejeribrug (hollænderier), hvorfor de skulle

være leverandører af landbrugsvarer til det danske hof.

Privilegiebrevet af 1521 nævner bl. a., at hollænderne skulle have rådighed og ejendomsret over hele Amager undtagen Dragør, rådighed over hele Saltholm med ret til stenbrydning, tilladelse til eget retsvæsen, tilladelse til at beholde hollandsk skik og brug samt fritagelse for ægt, hoveri, tiende og landgilde imod en årlig sum, frihed til fuglefangst og fiskeri samt anden fri næring.

I 1523 ændredes situationen radikalt, idet Chr. II måtte drage i landflygtighed sammen med sin familie og mor Sigbrit. Fremtiden så alt andet en rosenrød ud for amagerhollænderne. Fr. I var nu kommet til magten, og dermed var hollændernes privilegiebrev sat ud af kraft. Den nye konge og rigsrådet besluttede i forening, at hollænderne skulle tildeles rejsepas, så de frit kunne drage af riget med liv og gods i behold. Helt så galt kom det nu ikke til at gå. Rigsrådet ændrede beslutning, og hollænderne fik lov til at overtage den sydlige del af Amager med landsbyen St. Magleby, herefter kaldet Hollænderbyen. Først i 1547 fik amagerhollænderne på ny papir på, hvilke rettigheder de havde.

Disse havde i mellemtiden ikke ligget på den lade side, tværtom. De havde omdannet Amager til »Københavns Spisekammer« og »Københavns Urtehave«. »Amagermor gi' os

Amagere. Fra lægen Holger Jacobæus' rejsedagbog 1671. (Det kgl. Bibliotek).

Københavns amts segl. Erik Pontoppidan skriver herom i »Danske Atlas«: »Salig kammerjunker von Knuth, som var amtmand på den tid (1682–1699), gav en ordre, som schouten drog i tvivl, og derfor ikke efterlevede, såsom han ikke kendte amtmandens hånd og segl, hvor over de fik et bestandigt amts segl, som de måtte kendes ved«. Dette segl forestiller en amager »in corpore« med et bæger i hånden og en kurv med urter på armen.

gulero'r«, sang de københavnske børn og med rette. Amagerkonernes grøntsagsstader var et kendt træk i det københavnske bybillede. Oprindelig foregik torvehandelen fra det nuværende Gl. Strand, senere fra det nuværende Amagertorv.

»Flødehusaren« fra Amager, der havde hele mælkeforsyningen på hesten, var ligeledes velkendt i København. Smørret solgtes for det meste i trækopper, medens mælk og fløde solgtes fra små tønder eller bimpler, der kunne tåle transporten på hesteryg. Amagerhollændernes dygtighed på mejeriområdet har ligeledes sat sig spor i 17- og 18-hundredtalsrimene. Kvaliteten har næppe altid været i top, thi »Man har et ordsprog, som ingen forkleiner, på Amager malter man helst, når det regner« (Henrik Hertz) eller som P. A. Heiberg så syrligt udtrykker det, »Amagerkonerne gør deres ed på, at de ikke blander vand i mælken, men har den forbeholden, at de blander mælk i vandet«.

Amagerhollændernes to hovederhverv: Grøntsagsdyrkning og mejeribrug findes afbilledet på de danske myndigheders segl:

Fastelavnsryttere set gennem vognporten til en af de gamle gårde. De særprægede topstykker på fanerne er rigt udsmykkede træspidser. På flere museer i Holland findes lignende topstykker, som har været benyttet på mastetoppe af hollandske orlogss- og koffardiskibe i 1700-tallet. (Foto i Dragør lokalhistoriske Arkiv).

Amager Birks segl samt Københavns Amts segl.

Som tiden gik og nye arvinger kom til, blev pladsen efterhånden for trang i Hollænderbyen. Derfor fik 20 familier fra St. Magleby i 1651 kongelig tilladelse til at flytte ud og bosætte sig vest for København på Ladegårdsmarken. Disse familier grundlagde hermed Ny Hollænderby, senere kendt under navnet Frederiksberg. De slog sig ned på begge sider af den nuværende Allégade og medbragte selvfølgelig de samme leveformer, som de havde haft på Amager.

Under svenskernes belejring af København 1658 til 1659 ydede amagerne stor hjælp til byen, dels med forsyninger, dels som aktivt kæmpende mod fjenden.

Da enevælden blev indført i 1660, repræsenterede amagerne den samlede danske bondestand ved det store hyldningsoptog på slotspladsen for Fr. III.

Den interesse hoffet viste for St. Maglebyernes fastelavnsskikke gennem tiderne, med-

førte at disse efterhånden følte sig som en slags hofbønder, der optrådte som sådanne og altid høstede bifald. De var selvbevidste, velklædte, belevne og vidste, hvordan man skulle opføre sig blandt de højere sociale lag. Intet under, at de både kaldte og følte sig som Kongens Amagere. Tønderidtet var således et stående indslag ved det forlystelsessyge hof omkring Fr. III og Chr. V, ofte med deltagelse af hoffolkene selv. Kongehusets interesse for hollændernes fastelavnsløjer har holdt sig op til i dag.

Hvad det hollandske sprog angår, var det med tiden blevet blandet op med plattysk og selvgjorte ord, hvilket ikke gjorde det nemmere at forstå for uindviede. I 1735 havde præsten i St. Magleby fået en hjælpepræst, som talte dansk. Det skyldtes ihærdige bønner fra dragørerne, der ikke forstod den hollandske prædiken, endside de øvrige kirkelige ritualer, efter hvilke de blev døbt, viet og begravet. Hollænderne var dog ikke til sinds at give sig fuldstændigt. Kun hveranden søn-

dag prædikedes der på dansk, ellers på hollandsk/plattysk. Først i 1811 gik man fra dette kirke- og undervisningssprog (herunder også egne lærebøger i katekismen) over til at tale dansk.

Det kommunale retssystem og selvstyre fungerede derimod op til 1821 på trods af idelige reformforsøg fra de danske myndigheders side. Rets- og dommermyndigheden var forenet med det kommunale styre således, at det var de samme personer, der varetog både kommunens og rettens tarv. I overensstemmelse hermed dannedes et kommunalt råd, hvis myndighed var administrativ, lovgivende og dømmende. Rådet blev ledet af schouten, valgt på livstid og taget i ed af kongen. Som medhjælpere i embedet havde han en skriver og 7 scheppens. Schouten var dommer, politimester, skifte- og auktionsforvalter samt overformyndet. På den årlige byforsamling aflagde rådet regnskab for byens fællesanliggender: Brugen af Saltholm, kirken, møllen, ålefiskeri m.v. Samtidig vedtoges evt. nye vedtægter, og nye valg foretoges. Hvad byens øvrighed således havde bestemt, blev ført til protokols i de såkaldte retsbøger og var derefter at betragte som gældende lov.

Indtil 1615 kunne domme, der var afsagte af schouten og de 7 scheppens appelleres til Sjællandsfar Landsting i Ringsted. I 1615 blev appelinstanten henlagt til amtmanden på Københavns Slot. Fra samme år blev sagerne efter St. Magleby's eget ønske påkendt efter Jydske Lov og, som følge heraf, i 1686 underkastet Chr. V's Danske Lov.

Først så sent som i 1961 blev det sidste privilegium afskaffet: Eneretten til ålefiskeri med ruser m.v. på strækningen fra Koklapperne i Kallebod Strand til skellet mellem Dragør og St. Magleby. Erstatningssummen lød på 22.500 kr.

Det vil sprænge alle rammer, om jeg fortsatte hér. Blot kan der af disse eksempler konkluderes, at hollænderne med Pontoppidans ord: »Altid haver forholdt sig som gode medborgere, kongen og landet til kiendelig tjeneste«. De bør derfor tildeles en plads i et eventuelt kommende supplementsbind af »Fremmede i Danmark«.

Johs. Lind:

Fejl i Bauers kalender?

R. W. Bauers »Calender for Aarene fra 601 til 2200 efter Christi Fødsel« har tjent slægtsforskere og andre historikere trofast i over hundrede år og vil uden tvivl være i brug de næste hundrede år med som den gode og omhyggelige håndbog, den er.

Men det er åbenbart muligt at finde fejl i den. Næppe i henseende til det, som vi normalt har i brug: vor hjemlige danske tidsregning, men derimod nok for Sveriges vedkommende, som den også ifølge sit eget anlæg skulle dække.

Bauer gengiver øverst side 94 den såkaldte gaussiske regel for påskeberegningen. Med denne formel kan man åbenbart suverænt fastslå påskedatoen for ethvert år inden for den periode, som Bauers kalender vil dække: 601–2200, og endda 99 år mere; den er iøvrigt en sand lækkerbidsken for enhver, som har lyst til at lave sin egen evighedskalender på en computer. – Men hvor stærk formlen end er, magter den ikke at tage højde for politisk vilkårlighed og anden menneskelig lunefuldhed.

Den gregorianske kalenderreform kom på et tidspunkt, hvor de europæiske stater var ved at varme op til 30-årskrigen; og man kan nok ikke fortænke de protestantiske fyrster i, om de fandt det umuligt at se noget godt i et forslag, der kom fra selveste ærkefjenden, paven i Rom. Sådan en indrømmelse var man nok ikke i stand til at give. Og derfor lod reformen da også vente længe på sig her i Nordeuropa.

J. Fr. Schroeter (Håndbog i Kronologi I–II, Kristiania, 1923–26) beskriver nogle af de overvejelser, der ledsagede overgangen til den nye kalender. Først i 1700 lykkedes det bl. a. Danmark at nå til en fornuftig overgang, ikke mindst takket være Ole Rømer. De nordtyske stater gik også over; men de ville ikke sådan uden videre overtage katolikernes kalender; de valgte en »forbedret« påskeberegning! Forbedringen bestod bl. a. i, at man ikke kunne komme til at holde påske på samme tid som jøderne. Sverige kom helt ud i overdrevet. Her beholdt man med forskellige